

Şuşa Bəyannaməsi:

Zəfəri əbədləşdirən, gələcəyi formalaşdıran tarixi and

Tarixin səhifələri millətlərin taleyini yenidən yazan, geosiyasi xəritələri yenidən cızan və gələcəyin konturlarını müəyyən edən müstəsna anlarla zəngindir. Bu anlar adi diplomatik hadisələri aşaraq bütün sivilizasiyanın oyanışına, ruhun təntənəsinə çevrilir. 2021-ci il iyunun 15-də Azərbaycanın mədəniyyət beşiyi, Qarabağın döyünən ürəyi, 44 günlük Zəfərimizin simvolu olan müqəddəs Şuşa şəhərində imzalanan Müttəfiqlik haqqında Bəyannamə XXI əsrdə Türk dünyasının ən fundamental strateji sənədidir. Bu, ortaq qan yaddaşının, eyni kökdən qidalanan sarsılmaz ruhun, "Bir millət, iki dövlət" fəlsəfəsinin hüquqi və siyasi manifesti, əbədiyaşar qardaşlıq abidəsidir. İkinci Qarabağ müharibəsindəki şanlı Qələbədən dərhal sonra bu məkanda Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması rəmzi addım idi.

Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığı Dədə Qorqud boylarından süzülüb gələn, Çanaqqalada birgə şəhid verən, eyni kədəre ağlayıb, eyni zəfərə sevinən xalqların qan bağlılığıdır. Bu qardaşlığın müasir tarixdəki ən parlaq səhifəsi 1918-ci ildə yazılmışdır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti öz müstəqilliyini elan etdikdən sonra bolşevik-daşnak qüvvələrinin təcavüzü ilə ölüm-dirim mübarizəsi apararkən köməyə gələn məhz Nuru Paşanın komandanlığı altındakı Qafqaz İslam Ordusu oldu. Bakını və Azərbaycanın bir çox bölgəsini düşmən işğalından qanı bahasına azad edən qəhrəman ordu Azərbaycanın istiqlalı uğrunda türk əsgərinin canını fəda etməkdən çəkinmədiyini sübut etdi. Bu, iki qardaşın bir-birinin dar günündə necə çiyn-çiynə dayandığının nümunəsi idi. Sovet İttifaqının "dəmir pərdəsi" yetmiş il boyunca bu iki qardaşı fiziki olaraq Araz çayı ilə ayırsa da, mənəvi bağı, ürək körpüsünü heç vaxt qıra bilmədi. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin "bir millət, iki dövlət" kəlamı və Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi, böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün "Azərbaycanın sevinci bizim sevincimiz, kədəri bizim kədərimizdir" vəsiyyəti qardaşlığın siyasi fəlsəfəsinin təməl prinsiplərini formalaşdırdı.

İkinci Qarabağ müharibəsi tarixi qardaşlığın müasir dövrdə ən böyük sınağı və möhtəşəm təntənəsi oldu. 30 illik işğala son qoyan Vətən müharibəsi Cənubi Qafqazda onilliklərdir davam edən və beynəlxalq hüququn prinsiplərini heçə sayan status-kvonu darmadağın etdi, işğalçıya layiq ol-

duğu yeri göstərdi. Müharibə yalnız Azərbaycan Ordusunun gücünü, Azərbaycan xalqının polad iradəsini deyil, həm də Azərbaycan-Türkiyə birliyinin sarsılmazlığını bütün dünyaya nümayiş etdirdi. Türkiyənin Azərbaycana verdiyi dəstək sadəcə diplomatik bəyanatlardan və ya mənəvi təsəllidən ibarət deyildi. Bu, müharibənin ilk saatlarından son saniyəsinə qədər davam edən çoxşaxəli və hərtərəfli dəstək idi. Türkiyə istehsalı olan və müasir müharibə konsepsiyalarını dəyişən məşhur "Bayraktar TB2" zərbə PUA-larının səmada yazdığı dastan müdafiə sənayesi sahəsindəki əməkdaşlığın strateji dərinliyini göstərdi. Bundan əlavə, Türkiyənin beynəlxalq platformalarda Azərbaycana qarşı yönələn diplomatik təzyiqlərə sinəsini siper etməsi, informasiya müharibəsində haqq səsimizin dünyaya çatdırılmasına verdiyi böyük töhfə və hərbi əməliyyatların planlaşdırılmasından tutmuş mütəxəssis dəstəyinə qədər bütün sahələrdə göstərilən qeyd-şərtsiz yardım, qələbənin qazanılmasında həlledici amillərdən oldu. Məhz tarixi Zəfərin yaratdığı mənəvi-siyasi zəmin üzərində qardaşlığın gələcək əsrlərə miras qalacaq hüquqi sənədi Şuşa Bəyannaməsi oldu.

Bəyannamənin imzalanması üçün məhz Şuşa şəhərinin seçilməsi dərin rəmzi və strateji məna daşıyır. Şuşa Azərbaycanın ruhu, milli kimliyinin və mədəniyyətinin canlı ensiklopediyasıdır. Pənahəli xan Cavanşirin yadigarı, Molla Pənah Vəqifin, Qasım bəy Zakirin, Xurşidbanu Natəvanın ilham mənbəyi, dahi Üzeyir Hacıbəylinin, Bülbülün, Xan Şuşinskiyin beşiyi olan şəhər Azərbaycan musiqisinin, muğamının və poeziyasının konservatoriyasıdır. İşğal illərində Şuşanın məscidləri dağıdılmış, abidələri məhv edilmiş, heykəlləri güllələnmişdi. Şuşanın 28 illik əsarətdən sonra qəhrəman Azərbaycan əsgərinin misilsiz şücaəti ilə, sıldırım qayalara dırmaşaraq, yüngül silahlarla döyüşərək azad edilməsi, Vətən müharibəsinin kulminasiya nöqtəsi, qələbənin tacı idi. Belə bir müqəddəs məkanda, Qələbənin simvoluna çevrilmiş şəhərdə iki qardaş ölkə liderinin bir araya gələrək müttəfiqlik sənədi imzalamaları həm işğalın izlərinin silinərək bu torpaqların artıq sülhün və strateji tərəfdaşlığın məkanına çevrilməsinin, həm də bu torpaqların əbədi və əzəli Türk yurdu olduğunun bütün dünyaya elanı idi.

Bəyannamənin mətninə nəzər saldıqda onun strateji düşüncənin məhsulu olan hər bəndi incəliklə işlənmiş hərtərəfli sənəd olduğu aydın görü-

nür. Siyasi, hərbi, hərbi-texniki, müdafiə sənayesi, iqtisadiyyat, enerji təhlükəsizliyi, nəqliyyat və logistika, mədəniyyət, təhsil, diaspora və informasiya kommunikasiyaları kimi sahələri əhatə edir. Lakin sənədin əsasını şübhəsiz ki, təhlükəsizlik və hərbi əməkdaşlıqla bağlı müddəalar təşkil edir. Bəyannamənin ən fundamental və tarixi əhəmiyyətli bəndi, tərəflərdən hər hansı birinin müstəqilliyinə, suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığına və ya təhlükəsizliyinə qarşı üçüncü dövlət və ya dövlətlər tərəfindən təhdid və ya təcavüz edildiyi təqdirdə, tərəflərin birgə məsləhətləşmələr aparaçağını, bu təhdid və ya təcavüzün aradan qaldırılması üçün BMT Nizamnaməsinin məqsəd və prinsiplərinə uyğun olaraq bir-birinə zəruri yardımı göstərəcəyini bəyan edir. Bu müddəa mahiyyət etibarilə, klassik hərbi-siyasi müttəfiqlik formuludur və kollektiv müdafiə konsepsiyasını rəsmiləşdirir, Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərini strateji tərəfdaşlıqdan keyfiyyətə tamamilə yeni, müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəldir. Regionda Azərbaycana qarşı yönəle biləcək hər hansı revansist cəhdin və ya xarici təcavüzün qarşısında ölkəmizin tək olmadığını, arasında Türkiyə kimi nəhəng hərbi, iqtisadi və siyasi gücə malik qardaş dövlətin dayandığını sübuta yetirir. Bu, Azərbaycanın təhlükəsizliyinə verilən ən ali tarixi təminatdır. Sənəddə həmçinin, silahlı qüvvələrin NATO standartlarına uyğun şəkildə birgə fəaliyyət qabiliyyətinin gücləndirilməsi, müdafiə sənayesi sahəsində birgə istehsalın və texnologiya transferinin dəstəklənməsi, "Mustafa Kamal Atatürk" və "Sarsılmaz Qardaşlıq" adı altında mütəmadi olaraq birgə hərbi təlimlərin keçirilməsi və kibertəhlükəsizlik sahəsində birgə mübarizə kimi konkret addımlar da əksini tapır.

Iqtisadiyyat müasir dövrdə dövlətlərarası münasibətlərin lokomotividir və Şuşa Bəyannaməsində bu sahəyə də müstəsna əhəmiyyət verilir. Sənəd iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsinin 15 milyard dollar hədəfinə çatdırılması üçün qeyri-neft sektorunun şaxələndirilməsini, Preferensial Ticarət Sazişinin (ölkələr arasında müəyyən mallara və ya xidmətlərə gömrük rüsumlarının və ya digər ticarət məhdudiyyətlərinin azaldılmasını nəzərdə tutan saziş) əhatə dairəsinin genişləndirilməsini, qarşılıqlı investisiyaların təşviqini və biznes dairələri arasında əlaqələrin intensivləşdirilməsini hədəfləyir. Artıq reallığa çevrilmiş və Avropanın enerji xəritəsini dəyişən Bakı-Tbilisi-Ceyhan, Bakı-Tbilisi-Ərzurum və Cənub Qaz Dəhlizi (TANAP və TAP) kimi global enerji layihələrinin uğuruna əsaslanaraq Bəyannamə enerji təhlükəsizliyi sahəsində əməkdaşlığın daha da dərinləşdirilməsini nəzərdə tutur. Lakin iqtisadi blokun ən strateji, ən uzaqgörən və regionun gələcəyinə birbaşa təsir edəcək bəndi, şübhəsiz ki, Zəngəzur dəhlizinin açılmasına verilən birgə siyasi dəstəkdir. Dəhliz sadəcə Azərbaycanın əsas hissəsini onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə birləşdirən nəqliyyat xətti deyil, bu, daha böyük bir coğrafiyanı, bütöv bir sivilizasiyanı birləşdirən tarixi layihədir. Zəngəzur dəhlizi, Türk dünyasını coğrafi olaraq bir-birinə bağlayan, Türkiyədən başlayaraq Azərbaycan üzərindən Mərkəzi Asiyanın türk respublikalarına qədər uzanan fasiləsiz quru körpüsünün yaradılması deməkdir. Bu, Çindən Avropaya uzanan Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizinin ən vacib seqmentlərindən biri olmaqla tarixi İpək Yolunun XXI əsrdə yenidən canlanmasıdır. Dəhlizin reallaşması bütün region ölkələrinin, hətta global ticarət zəncirlərinin marağındadır. O, yeni logistik imkanlar yaradacaq, tranzit xərclərini və vaxtını əhəmiyyətli dərəcədə azaldacaq və regionda sülh və sa-

bitliyin möhkəmlənməsi üçün güclü iqtisadi zəmin formalaşdıracaq. Bəyannamədə layihəyə verilən birmənalı siyasi dəstək onun həyata keçirilməsi üçün nümayiş etdirilən birgə sarsılmaz iradənin təcəssümüdür.

Şuşa Bəyannaməsi geosiyasi təsirləri baxımından Cənubi Qafqazın hüduqlarını aşan, Avrasiya miqyasında əhəmiyyət daşıyan sənəddir. Bu sənəd regionda yeni güc oxunun - destruktiv deyil, konstruktiv məqsədlərə xidmət edən, heç bir üçüncü tərəfə qarşı yönəlməyən, əksinə, regional əməkdaşlığı və sabitliyi hədəfləyən Ankara-Bakı strateji oxunun rəsmiləşməsi və möhkəmlənməsidir. Bəyannamə "3+3" formatı kimi regional əməkdaşlıq təşəbbüslərinə dəstək ifadə etməklə, bölgənin dövlətlərini sülh, sabitlik və iqtisadi inkişaf naminə birgə fəaliyyətə dəvət edir. Lakin eyni zamanda, bu müttəfiqlik, regionda revansist hisslərlə yaşayan, terroru və separatizmi dəstəkləyən, qonşu dövlətlərin ərazi bütövlüyünə qarşı iddialar irəli sürən qüvvələr üçün ciddi bir çəkindirici amildir. Bəyannamə Türk dünyasının integrasiyasının yeni mərhələsinin manifestidir. Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində əməkdaşlığın dərinləşdirilməsinə çağırış Ankara-Bakı birliyinin bu integrasiyanın lokomotivi rolunu oynadığını, türk dövlətləri üçün cazibə mərkəzi və model təşkil etdiyini göstərir.

Şuşa Bəyannaməsi tarixi ədalətin bərpası, milli qürurun təntənəsi və gələcəyə inamlı baxışın təcəssümü, birgə tarixə, mədəniyyətə, dilə və ruha malik olan iki qardaşın bir-birinə əbədi andıdır. Bu sənəd hər iki ölkənin milli gücünün birləşərək regional və global səviyyədə necə böyük sinergiya yaratdığının bariz nümunəsidir.

Yusif ŞƏRİFZADƏ,
"Respublika".

